

**Básně a prózy
(1949-1955)**

**Egon
Bondy**

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Ústav pro českou literaturu
Akademie věd ČR

Vychází s finanční podporou Akademie věd ČR a Ministerstva kultury ČR.

Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie — <https://clb.ucl.cas.cz/> (kód ORJ: 90243).

Ediční příprava a komentář Martin Machovec
Vědecká redakce Jiří Holý

Editor © Martin Machovec, 2023
Commentary © Martin Machovec, 2023

Cover photo © Národní galerie v Praze, 2023
© Egon Bondy — dědicové/heirs, 2023
© Nadační fond Česká knižnice, 2023
© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2023
© Host — vydavatelství, s. r. o., 2023

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1749-7 (PDF)

2000

román
Praha leden 1951

*Co je mým principem? Ego a Alterego, „egoismus“ a „komunismus“,
neboť oba jsou tak nerozlučné jako hlava a srdce. Bez egoismu nemám
hlavy, bez komunismu nemám srdce.*

Feuerbach

I.

Chronos byl velice šťastným otcem. Pojídal své děti a měl jen samé syny, což obojí bylo v jeho době samozřejmé a bylo by překvapovalo, kdyby tomu bylo jinak. Je zajímavé, jak tento pud přichází ruku v ruce s vytvářením párové nebo polygamní rodiny s prodlouženou dobou laktace, jež nutí matku počítati mládě taktéž do kompletu. Objevuje se z nižších savců u některých šelem, je neznám ostatním savcům a vůbec ne nižším živočišným druhům. U primátů pak a u člověka se objevuje v plné velkoleposti, působí na základy jeho sociálních zřízení, na základní požadavky, jež vlastně dodnes nevědomě klademe na umění, na tabuistiku a fetišismus, jimiž jsme dosud ovládáni. Neboť objevili-li se první ateisté, tj. lidé bez Boha, před šesti sty lety, kam se poděla naše náboženská potřeba, potřeba sebeprojekce a potřeba všeobecné a osobní ontologie? Trhají-li dnes naše výrobní poměry a strojová civilizace formy sublimace otcovství, do nichž se společenská struktura vždy vtěsňovala, vidíme, že dochází k drastickému reakčnímu pochodu, neboť Společnost, v níž homo sapiens chce neustále viděti jenom vyšší formu organizace rodiny, nemohouc se sestávat pouze z administrativně výrobního partnerského konglomerátu individuí, představuje se nyní býti Velkou Matkou ve svazku s Velkým Otcem, jemuž jedině jeho lidský věk vadí, aby se nestal ČASEM. A ačkoli prozatím bylo již sdostatek vhodných kandidátů menšího či

většího *geografického* významu, hledá se usilovně ještě dokonalejší, jenž by se konečně odvážil daleko otevřeněji sublimovati pojídání synů, než jak to dělají jeho dosavadní předchůdci, byť již i ti učinili v tomto směru dosti zdravého, přírodního a chvalitebného. Jejich sexuální politika mluví pro jejich moudrost a je u všech stejná: zákaz vši sexuality kromě „normální“, v této pak zákaz všeho kromě styku opět jen normálního, což je odůvodněno někdy tradicemi nordickými, jindy ruskými, primární zřetel rozplozovací a vůbec střídmost sexuálního užívání i zákaz jakékoli přímé, adekvátní, tj. umělecké sublimace pohlavního pudu, který slouží k oslavě Velkého Otce, a *umění pak k oslavě tohoto jeho usměrnění*. Neurotický mechanismus útěku od příčiny a regrese do infantilních příznaků vynutí si dokonalého Otce, bude-li krize civilizace a její rozpor s apriorní mytologií pokračovat. Dalším stadiem regrese je už pak jen celibát a posléze kastrace. Síla této regrese je tak velká, že se s ní shledáváme u všech dob, kde si vývoj a rozpínavost výrobních poměrů rozrušujících dosavadní společenskou strukturu vynucoval novou, změněným podmínkám adekvátní úpravu poměrů jak sociálních v mechanicky materialistickém smyslu, tak i lidského vědomí, což vidíme jak v renesančních proudech reformačních, tak nejlépe i na konci starověku.

Tato podoba společnosti se ve svém původu a významu diametrálně liší od společnosti mravenčí nebo „zmechanizované“, v kterýchžto termínech se často mluví o příští perspektivě lidstva. I mravenci, i homo mechanicus byli by ve své podstatě daleko volnější než toto lidstvo, dobrovolně svázané řetězy, jež se bojí otevřít v domněni, že tak by se otevřely jeho tepny. Protože je obdařeno myšlením, čímž se liší od ostatních zvířat, snaží se ho zbavit alespoň v jeho nejrevolučnějším důsledku, tam, kde se vnucuje možnost domýšlení se o sobě, tam, kde přestává být jenom vysoce diferencovaným vnímáním a reagováním.

Může se naskytnout otázka, jakou cenu má potom dnes umění, kromě toho, že by mělo býti zábavné. Je-li něco pravdy na psychiatrické poučce, že neuróza pomine, uvědomí-li si nemocný její příčiny, je snad možno doufat, že i naše knihy si někdo přečte.

II.

Nořím své prsty do kadeří větru, беру je do dlaní a voním k nim, pro-
sáklým promiskuitou s květinami a rty dívek, jež sedíce právě v údolí,
dávají se oblouditi útržky jejich dlouhých samomluv. Když mi bylo
deset let, odpoledne, kdy se vracely rozkoše dešťů, zemřela prý má
matka v táboře, jež jsem nikdy neviděl a o němž ani prázdnota mých
snů mi nedala žádného důkazu. Ale dlouho jsem vši svou dětskou
láskou, pln potřeby dopřáti si co nejvíce něhy, miloval své všechny
tisícihlavé soudruhy, bez vášní kromě jedné, jak se mi tenkrát zdá-
lo, a jež se mi jevila být jedinou přítelkyní světců, — přetvořit svět
k našemu obrazu, uskutečnit vše v té překrásné chorobě revoluce,
jež je nevyлéčitelná u těch, jimž sny vždy do krvava rozdírají oči.

Ale budu křičet ze sna! Ti, jež jsem miloval a jež jsem měl rád,
nemohou již se mnou mluvit, dívat se a dotýkati se mne. 1. listopadu
začala druhá vlna zatýkání po desetidenní akci říjnové. Jako první byl
zatčen nevlastní otec [Honzy K.] — úřadující zástupce min. zahr. —
v souvislosti s maďarskými procesy. Pak jako příprava ke stranické
čistce bylo provedeno preventivní zatýkání všech starých komu-
nistů podezřelých nebo usvědčených z trockismu. Polovina jich je
v emigraci, polovina, jež zbyla, je dnes již většinou v pracovních
táborech. Hned prvního listopadu, v neděli, přišla policie do hotelu,
kde jsem byl ubytován mimo Prahu, a učinivši prohlídku, jež však
byla bezúčelná, neboť očekávaje tuto možnost, neměl jsem nikdy
v bytě nic z protistranického materiálu. (O tom, co se pokládá za pro-
tistranický materiál, se názory různí. U mne, kromě jiných knih,
byly za takový při prohlídce, jež byla u mne učiněna na jaře, kdy
jsem byl v pražském blázinci, označeny i Leninovy *Философические
темады* a referáty z I. a II. sjezdu Kominterny.) Odvedli mne i [mou
přítelkyni], dceru arch. [Jaromíra Krejčara], dřívějšího Corbusierova
spolupracovníka, nyní emigranta v Londýně, kde přednášel na vys.
škole. Věděl jsem, že jsem byl pod polic. dohledem, a proto že budou
o mně podrobně informováni, přesto, nebo snad právě proto, jsem se
snažil dostat se z toho (neboť dosud nebylo provedeno zatčení) nyní,
dříve než mne převezou do Prahy, kde bych měl již co dělat se Státní

bezpečností, a ne s obyčejným četnictvem. S pomocí dokladů o své dávné intenzivní stranické práci se mi podařilo, več jsem nedoufal, převést totiž jejich pozornost z politické stránky věci na stránku „pracovní povinnosti“, což v našem případě bylo pro nás daleko výhodnější, neboť já disponoval lékařským průkazem o tom, že jsem osobou mdlého ducha, a tudíž po dobu duševní poruchy neschopný pracovního nasazení, a má přítelkyně mohla podobné vysvědčení snadno obdržeti od svých známých na psych. klinice. Byl jsem proto, přes různé nahánění strachu, jež je oblíbenou zábavou naší policie, pokud se chová co nejslušněji, večer propuštěn, pouze s tím že se musím hlásiti v Praze a opustiti město, v němž jsem byl.

V Praze bylo středisko marxistické činnosti kolem [Záviše Kalandry], jenž udržoval intenzivní styky se soudruhy v emigraci i se soudruhy zahraničními. Již při říjnové zatýkací akci bylo nebezpečí jeho zatčení, odjel jsem za ním tehdy na Dobříš, kde byl měsíc na zámku českých spisovatelů, a umluvil s ním jeho ilegální pobyt u mého otce. Jel jsem k němu hned 2. listopadu ráno. Protože [Honza K.] byla dosud zadržena na policii, uvažovali jsme, koho z dnes exponovaných alibistů by bylo možno pohnouti k intervenci.

(Obrátil jsem se konečně mimo jiné také na [.....], bývalého českého avantgardního divadelníka, jenž byl vzdáleným [Honziným] příbuzným a jenž ačkoli byl po návratu z válečného pobytu v USA komunistickým aktivistou, přece teď už hleděl zajistiti si podporu přátel pro případnou změnu režimu, neboť tato obava a ještě více obava z toho, že budou označeni za úchylníky, straší všechny vedoucí komunisty neodbytně jako noční můra. A zvláště v oné době nebyl si žádný z nich jist tisíciletostí režimu, zvláště když vždy čas od času mizeli buď tiše, buď s hlučným odsouzením ti, jejichž postavení ještě den předtím bylo neotřesitelné a kteří suverénně rozhodovali o veřejném životě. Byli pak někdy postaveni „veřejně“ před kádrovou komisí, před níž se měli zodpovídat, a záleželo na charakteru a fantazii obžalovaných, zda se naučili z paměti předložené jim obžalobě, nebo zda ji ještě předstihli vlastními výmysly o svých úchylníckých zvrhlostech.

Jedné z těchto frašek jsem se zúčastnil se svými přáteli právě v oněch dnech. V posluchárně filozofické fakulty byla odsuzována skupina mladých komunistických básníků a kritiků pro nepříznivý posudek poslední knihy básní sekčního šéfa min. inf. V. N. a pro úchylkářství v jejich vlastní tvorbě. Byl mezi nimi Jan Štern, známý udavač, jenž dal popud k zatčení několika redaktorů Svazu české mládeže a jenž byl nejvýznamnějším bojovníkem proti zbytkům českého moderního umění. Nebylo jediného mladého básníka nebo malíře, aby se nebyl obával každého jeho příštího článku. Jeden z jeho posledních, v němž přímo volal po zákroku proti Karlu Teigovi, Jiřímu Kolářovi a Vítu Obrtelovi, nazvaný zábavně *Hnízdo kulturní reakce odhaleno* a *Více ostražitosti*, zdál se mu zajišťovati úplnou nedotknutelnost ze strany ÚV. Byl však obviněn pro kritiku V. N. a proto, že píše i nerýmované básně.)

Konečně jsme se společně se [Závišem] odebrali do bytu dr. [Ungára], jenž stejně tak jako dr. [Oldřich Pecl] a dr. [Libuše Jíchová-Šedivá], bývalá manželka našeho velitele Státní bezpečnosti soudruha Šedivého, jež mi opatrovala má psych. vysvědčení, bydlel se [Závišem] ve stejném domě (byl to obrovský osmiposchodový blok), kde dostali v r. 1945 byty po návratu z koncentráku, abychom se s ním poradili a zatelefonovali od něj na potřebná místa. Byl jsem tenkrát velmi deprimován celou situací a měl jsem už všeho až po krk. Sotva jsme vytočili u [dr. Ungára] první telefonní číslo, zazvonili a vešli tři muži, kteří nás vyzvali, abychom se legitimovali. Dr. [Ungára], který ještě v ordinačním plášti stál několik kroků od nás, zatkl „pro protistátní činnost“, a odeslavše ho policejním autem pryč, pustili se do prohlídky bytu. Ačkoli ani já, ani [Záviš] jsme neměli než doklady velmi problematické hodnoty, propustili nás. [Záviš] mi ještě při obědě oznámil, že se druhého dne přestěhuje k mému otci, ale cítil se uklidněn tím, že nebyl zatčen současně s dr. [Ungárem], což bylo skutečně nevysvětlitelné. Všichni marxisté, kteří v Praze zbývali, se znali navzájem, a neznající dne ani hodiny, byli nuceni usuzovati na délku svého pobytu na svobodě z postupných zatčení svých známých. Ti, kteří se nemohli uchýlit do ilegality z nedostatku finančních prostředků,

a těch byla většina, dostávali mentalitu obyvatel ghetta, kteří nikdy nevědí dne, kdy bude uspořádán pogrom. A zatímco byly knihy z knihoven dávány do stoupy (již podruhé v deseti letech) a zatímco byly odstraňovány z veřejných míst moderní sochy a obrazy nahražované portréty maršála Vorošilova na lyžích nebo zvláště sovětským obrazem *Svítání nad vlastí* s postavou Generalissimovou v popředí, zatímco v novinách se čas od času objevovaly zmínky, že se u [Karla Teigeho] schází svedená titovsko-trockisticko-fašistická mládež, pokoušeli jsme se, pokud bylo možno, položit základy organizační struktury ilegální dělnické strany. Smluvil jsem si se [Závišem], že pro něj druhý den k večeru přijdu. Toho dne jsem odpoledne navštívil ještě některé své známé komunisty, kteří ze svých vysokých míst mohli mi pomoci ve věci [Honzy K.]. Zjistil jsem však u nich u všech velmi stísněnou náladu: věděli již o novém zatýkání, a proto se nechtěli angažovat v záležitosti někoho, jehož otec je v emigraci, matka, býá spolupracovnice nár. hrdiny Julia Fučíka, byla přece již ve třicátých letech vyloučena ze strany pro trockismus a jehož nevlastní otec byl právě zatčen pro velezradu.

Zmínil-li jsem se jim pak o [Závišovi], rychle mne upozorňovali, že není vyloučeno, že mají v kanceláři odposlouchávací zařízení. Všichni ho znali jako jednoho ze [zakládajících] členů strany, velmi mnozí z nich, např. Č. a L. N., začínali u něj, když byl šéfredaktorem ústředního stranického tisku. Byl jsem však dosud bez jakékoli pochybnosti přesvědčen, že plně postačí, ukryje-li se přes zimu u mého otce, jenž byl mimo veškeré podezření ze strany KSČ, aby mohl na jaře emigrovat. Téhož dne večer byl pak zatčen dr. [Vít Obrtel], jenž byl naší spojkou se Slovenskem.

Druhého dne, když jsem vystoupil z tramvaje na nám. Republiky, potkal jsem hned po několika krocích [Záviš]ovu ženu. Jela právě k nám, varovat mne, abych k nim nejezdil. Jelikož se důvodně obávala, že je sledována, počkali jsme, až se bude tramvaj rozjíždět, a naskočili jsme v jízdu, abychom setřásli „závěs“. [Záviš] byl právě zatčen. Byl pouze vyzván, aby si oblékl pevnější šaty a boty, a jeho pokoj byl zapečetěn.

Pí [Kalandrová] mne žádala, abych zajel okamžitě ke K. T. zjistit, je-li snad také zatčen, a v opačném případě jej o všem informovati. [K. T.] byl zakladatelem české surrealistické skupiny, dnes již prakticky neexistující, neboť jedna její část je v emigraci, druhá byla popravena nacisty, třetí je v komunistických pracovních táborech a konečně V. N. po r. 1945 se řídil opožděně, ale úspěšně vzorem Aragonovým, předstihnuv jej ještě v tom, že se stal denunciantem. [K. T.] mi před rokem vyprávěl o masakru bukureštské surrealistické skupiny, jež byla zadržena na útěku v Budapešti, transportována zpět a již polovina je již dnes mrtva díky pracovní-výchovným metodám sběrných táborů.

Naštěstí si na Teigehe dosud nevzpomněli. Dokonce jsme se dlouho smáli mému lékařskému vysvědčení, jež jsem mu ukazoval, o jehož účincích jsem mu vyprávěl.

Po mnoho týdnů jsem se pak marně snažil dozvědět byt jen náznak o místě jejich pobytu a o jejich dalším osudu. Dotazy na policii i veškeré pokusy získati informace odjinud byly bezvýsledné. A žije se lépe — žije se veseleji! Dodnes o nich ničeho nevíme. Snad jsou mrtví, snad nemocní, snad jsou v uranových dolech (což je jedno z nejoblíbenějších míst, kam u nás posíláme na převýchovu), snad odjeli s jedním z oněch pravidelných transportů do Ruska, rozhodně žijeme bez nich — jako jsme žili s nimi. Zatímco je uveřejňována vyhláška, jež mzdovým šroubem vynucuje dvanáctihodinovou pracovní dobu, spěje pokrok myšlenky a idea svobody a socialismu neochvějně dále, kráčí pod záštitou lidové armády a lidové policie, jež nestřílí do stávkujících, protože se stávkovat nesmí, jsem svědkem toho, jak jediné v lidové demokracii kultura rozkvétá (novinový titul!) a pochopitelně ve jménu Generalissima Míru přispívám k budování lepšího a radostnějšího života pro všechny. ANO, A BUDU TO OPAKOVAT NE TISÍCKRÁT, ALE AŽ DO OCHRAPTĚNÍ, zatímco André Gide píše dopis českým spisovatelům v emigraci „pohnut jsa jejich těžkým osudem“ a André Breton vyje na Čínskou zeď z kaluže humanismu. Jak se musím stydět pokaždé, když se vidím onanovati s poezií! Ale bude-li každá naše báseň jednou kapkou soli, přece

se nám podaří rozleptat hodnoty fašismu, jimiž jsou dnes všechny hodnoty společnosti.

Poznámka ke druhé kapitole:

Dnes, po roce, když přepisuji tuto kapitolu na stroji, mohu dodat jen toto: Přestal jsem psát tuto knihu v únoru 1950, před svou první cestou do Vídně. Kalandra byl popraven v době procesu s tzv. skupinou dr. Horákové v červenci 1950, v době, kdy jsem já seděl ve vídeňském kriminále. Flajzar, Rozsypal, Roubík a Jeřábek byli odsouzeni v tajném líčení na 15–25 let koncentračního tábora. Dr. Ungár dosud nepřišel před soud, dr. Klinger byl odvezen do Moskvy bez přelíčení. Od loňska zatčení dr. Löbl (vedoucí ministerstva zahraničního obchodu) a šéfredaktor ústředního listu strany Rudého práva Nový čekají dosud s mnoha dalšími donedávna čelnými osobnostmi na proces s bývalým ministrem zahraničí Clementisem. Krejcarová byla od té doby ještě několikrát zatčena a opět propuštěna. Po svém návratu z druhé vídeňské cesty 27. července navštívil jsem neprodleně Láčka — Kalandrovu ženu. Stejně tak jako já, nevěděla ho ode dne zatčení, neboť ani před popravou nebyla jí povolena návštěva. Chtěl bych se zmínit ještě jen o procesu samém. Podle vyššího nařízení nesmělo Československo zůstatí pozadu v odhalování zrádců za monstrprocesy ostatních lidově demokratických států. Patří totiž k lidově demokratickému bontonu dokazovati čas od času svou věrnost Stalinovi věšením komunistů a zaměstnávatí mysl stranického davu odhalenými úklady velezrádců. Avšak tento československý monstrproces zůstal daleko za procesy bulharskými nebo za procesem Rajkovým. Aby dodali procesu monumentality, shromáždili státní prokurátoři na lavici obžalovaných nesourodý konglomerát „vlastizrádců“, několik bývalých poslanců maloburžoazní strany národně socialistické, klerikály, agrárníky, pravicové socdemokraty, velkopřemyslníky, dokonce jednoho monarchistu, mezi nimiž pochopitelně nesměl pro úplnost chybět ani exemplář

trockistický. Tito lidé se navzájem skoro ani neznali, ale obžaloba vykouzlila velice jemné předivo vzájemných vztahů a spolupráce a všichni obžalovaní se podle moskevského vzoru doznali v plném rozsahu. Ovšem jediným průkazným deliktem byla korespondence se zahraničím, styk s emigranty a cizími diplomatickými misemi. Hned dva měsíce po procesu byla hrána v pražském divadle bývalého předního avantgardisty E. F. Buriana jeho vlastní hra o Kalandrově a Teigehe vlastizradě nazvaná *Pařeniště*. Nenalezla však milosti u komunistické kritiky, neboť se jevila být ještě příliš málo ideologická. Byly dokonce napsány i básně o Kalandrově odstrašujícím příkladu, v nichž byl nazýván zmijí, sviní, ropuchou, a dokonce přirovnáván i k mandelince bramborové, tzv. americkému brouku, jež k nám Američani shazovali letos v létě ze stratosférických letadel (oficiální zpráva!) na brambory. V pražském vězení jsem se v září 1950 setkal s bývalým vedoucím čs. Komsomolu Milošem Synkem, jenž byl tehdy již 11 měsíců držen bez výslechu, ale se všemi zuby vyraženými, ve věznici na Karlově náměstí. Byl to starý přítel Flajzarův a dozvěděl jsem se od něho mnoho mně ještě neznámých detailů z historie KSČ. Na tomto místě ho chci tedy vzpomenout. Poměry se pochopitelně během tohoto roku ještě více přiosřily. Neschází už mnoho, abychom se měli tak dobře jako v Sovětském svazu (to je titulek z našich novin).

III.

Ano, svítilo tehdy odpoledne slunce a já jsem snil o rozpadlých zámcích a velikých zahradách s nevyčerpatelným repertoárem pěti melancholických popěvků, melodií větru a první žluté trávy, melodií západu slunce na vysokých kopcích nad městem, melodií opuštěné řeky v posledních zářijových dnech, kdy navštěvujeme ještě místa, na nichž jsme se milovali v přírodě, melodií snů o nepřítomné milence, melodií, jež mne vždy okouzlovaly a nepřestávají okouzlovat

dosud. Je světlo a je nejlepší hodina navštívit svoji přítelkyni v malé mansardě za městem, kde je vše klidné, i století, i revoluce, i hlava, i ruce, jež nemohou stisknout kohoutek revolveru. Tehdy v sedmačtyřicátém byla ještě svoboda, toto odpuzující slovo, jež jsme se teprve nyní naučili chápat v jeho pravém významu jakožto přípravu fašismu, bolesti a smutku, kdy láska teprve v prvních kapkách zarosující naše ruce zmrzává již v řezavé krystalky zákazů a nedovoleností.

Tam přes řeku, jejíž vody se smějí na přecházejícího, na břeh posetý zbytky mne samého, k písku, jenž věrně zachovával stopy mé hlavy, opírané o veliké uklidňující kameny, milované pro blízkost dívky, již jsem miloval; jak krásná je nám vždy krajina jejího domova, jejího dětství, jejich denních pochůzek.

Já se tam vrátím, já se tam musím vrátit, co na tom, že jsou to již slova básníka, ale jak napsat milostný dopis, aniž bychom neopakovali celou světovou literaturu! Já se tam vrátím, k ušlapané trávě, k tváři své milenky, k smutným stromům na planinách, k oněm záhadným květinám zahrady, již jsem objevil jednou v noci a již jsem víckrát nespatriil, k rukám, jimiž mne líbala, k oknu, jímž bylo viděti do stráně ukrývající hvězdy a měsíc. Jsem opět sám a opět veselý, jako jsem byl v den, kdy jsem poprvé přicházel přes řeku, vstává na pramici, kdy mi vítr vrazil vlasy do očí, odrazy slunce skákaly po hladině a po stráních, kdy převozník pískal cosi tak nepochopitelného, že jsem radostí plakal s ústy opřenými o brlení.

Sedě nad potokem na můstku zahaleném křovím, foukal jsem poslední podzimní pampelišky, přibíjené ráno do kalíšků rosy, směšné jako veliké tlusté děti s myšlenkami poněkud těkavými. V domku naproti strašilo prý od několika let po záhadně zemřelé ženě, jež tam bydlela; okolo chodili muži a ženy z práce, několik dětí jelo na kolech k řece, jejíž vůně zaléhala až sem, v zimě jasná, na jaře lepkavá, k podzimu syrová vlnoucím chladem.

Pokaždé když jsem tak seděl, hledaly samovolně moje myšlenky oči a ústa, jichž se dotýkaly ve snu, vůně, jež je odkojily, a hlas, jenž je determinoval k jejich neustálé nespokojenosti. Touha, kterou

mi dala má matka, přetékala v těchto okamžicích do hrdel a vlasů kolemjdoucích dívek a mladíků, jejichž krásný krok a poněkud delší ruce jsem zvláště zbožňoval. Život vždy má cenu a vždy nemá cenu. Tímto způsobem se nikdy nerozřeší sebevražda, Camusova „primární otázka vši filozofie“. K jejímu zodpovězení je třeba poddávati se jen velmi jemně depresím, dáti se jimi absorbovat, nikoli je přemáhat, neboť dokud je za nás nevyřeší nepřetržitá činnost našeho bdělého spánku, je jakýkoli pokus o jejich vědomé překonání, jak známo, dokonale zbytečný.

IV.

Jádro problému spočívá již v Engelsově větě, že svoboda je pochopitelná nutnost, připomínající bohabojnost definicí à la „kázeň je vědomé podřízení vůle nižší vůli vyšší“ a podobně. V prvé řadě nutno rozlišiti alespoň nutnost bezprostřední, statickou, stabilně zákonnou od nutnosti dialektické, vývojové, budoucí a anarchizující. A zde je krize svobody a nutnosti: „Krátce poté, jednou v neděli na břehu Marny, byl jsem uchvácen závistí k lidem, kteří dřou po celý týden, aby si šli jednoho dne zadovážet na kousku zeleně, ovšem, bude-li hezky. Představoval jsem si bez jakékoli ironie, co nerozlučitelného a prostého je asi poutá. Jednoho dne vyvolili se ledabyly navzájem po dvou a nebylo se vůbec proč opouštět. *Ani z jedné, ani z druhé strany žádná postranní myšlenka, aby to skončilo.* Jejich každodenními událostmi byly záležitosti dílny, kanceláře, pěkná látka, výlet, film. Oblékali a svlékali hezké a ošklivé děti. Jistěže věc měla také háček, takže oplakávali to či ono, ale život vynašel zase prostředky. Ustaloval se, masivní, trochu produktivní, avšak alespoň nediskutovatelný... Bylo jistě příliš pozdě přizpůsobit se jejich osudu, ale jak nepřipustit, že byli až do určitého stupně favorizováni?“ (*Spojité nádobý*). To píše muž, jenž se sám snažil dávatí příklad svobody v míře vyšší než kdokoli před ním. Svobodou posedlý, tento „prenatální“ existencialista, od něhož vede ideologicky velmi živá, byť nepřímá linka k Sartrově svobodě jedině ve smrti a ke Camusovým

mýtům o Sisyfovi, jenž je šťastným, a nikoli nesvobodným člověkem, k příšerné negaci možnosti svobody a k absolutní bezvýchodnosti ze statické a v začarovaném kruhu se pohybující determinace. Tam až degradovala marxistická spirála. Bez odvahy uznati dvojakost nutnosti a falešnost svobody je „uchvácen“ pochopením nutnosti pařížských dělníků, rozvrácen neukojeností a neodůvodněností své žité, dialektické nutnosti, leká se její rozvratnosti právě zde, její absenci a potlačení se bojí přiznat i na sovětské kultuře a omlouvá ji přímo jako destrukční element „na oné straně zdi“ (v buržoazní společnosti): „To, co je v jedné oblasti přijímáno svobodně za pravdivé, přestává být cenné a přijatelné v druhé oblasti.“ (*Spojité národy*).

Lidé na břehu Marny jsou zajisté svobodni pochopenou nutností. Nutností dílny, kanceláře, společného soužití, oblékání hezkých a ošklivých dětí, svobodní stejně i nutností poslušnosti zákonů, „nutností“ kapitalistického řádu, pořádku koaliční vlády, trustů i soc-oportunistů, neboť to vše je bezvýhradně nutné a vzpoura proti této nutnosti, ať dílny, ať společného soužití, ať buržoazní společnosti, je vzpourou proti povinnosti, trestanou ztrátou této svobody. Všichni tito lidé jsou svobodní pochopením nutnosti nesvobody. Je-li toto svoboda, je to svoboda přinejmenším negativní, v tom smyslu, že společnost mi ji umí a může poskytovat pouze na základě nesvobody.

Je zbytečné vysvětlovat, že Engels neměl na mysli tuto svobodu, stejně jako je zbytečné křičet, že občanská „la liberté“ byla zcizena nejdříve buržoazií pro její třídní cíle, až se stala kusem hadru, jenž je nejvhodnější záplatou pro všechny fašistické prapory od USA až po SSSR. Je zbytečné vyvolávat, že „svoboda“ je erbovním klenotem proletariátu, pokroku atd., je-li po své dvousetleté historii již tak zdiskreditována. Bylo by však jistě zbytečné polemizovat pouze proti slovu, nutno definovat a odhodit sám pojem kolidující a antagonizující pojmu VOLNOSTI. Je-li něco jako svoboda, je svobodou uskutečňovaná touha. Touha po svobodné lásce, po životě bez práce, po volné společnosti bez vnucování. Touha uskutečňovaná vždy a proti všemu, co nutno rozbít. Touha, jejíž realizace bude ještě

dlouho přinášet smrt a zapomenutí těm, kteří se o ni pokusí. Je křikem do budoucna, do jiné dělohy, než která byla naším krkavčím hnízdem, je nutností, ale neustále anarchizující, *vždy mimo právo a mimo spravedlnost*. (Anarchie je jistě starý a dnes poněkud kabaretní pojem. Ale svoboda je nesmyslem, dokud není anarchií.)

V.

Teprve když přišli blíže, uviděli mezi listy stromů, onemocnělých již touhou zimy, zámek podivné architektury, jehož rozpadlost, ukryvaná zvenčí, objevila se tím zuřivější pod listovým topolů, révy a psiho vína, jež hořelo nad budovou jako pochodeň zdáli viditelná, kouřící močálem, přidržovaným ve svých březích mlhami prosakujícími ovzduší něžnou a tajemnou vůní dívek před poznáním lásky, nebo trusu vodních ptáků. Záhony růží a kosatců proměňovaly se v pole ocúnů, prorůstajících rok od roku stále více terasu, obklopující zámek ze tří stran, kromě strany polední, jež patrně dle přání podivínského majitele byla architektem zcela zanedbána, vystavujíc planinám bez konce jediné svou, šílenými skulpturami pokrytou fasádu. A teprve nyní uvidíte krev, přistoupíte-li co nejbliže ke staré opukové stěně, přitisknete-li do škvír své oči, budete-li vdechovat vzduch jejich úst, laskat jazykem jejich měkké hrany, milenky nocí provátých pískem.

„André —,“ pravila Kateřina, tísnil se mezi měsícem, jež dosahovala rameny, a skalou tohoto podivného útvaru.

Klepadlo dveří je temný kruh tajemného významu. Podle jeho chuti v prstech se prozrazuje tělo mandragory. Tato má nadpřirozenou moc zabít člověka, nebo mu dáti milovati. Světlo cinká o kovové postavy ve výplni dveří. Kam přistoupiti dříve? K tvému obličejí nebo ke zdi, jež je stejnou hodnotou a stejným nesmyslem. Klíče mých prstů, prsty mých rtů, proč umíráte při otevírání mého života, mé vůle a mého smyslu? Jste jedinými přístroji, jež mi dokazují existenci objektivní reality. Jste však vždy zlámané, chci-li vás používat jako šperháku k významu a důvodu.

Chodbami, jimiž se procházejí vůně měsíce, poznávám tvůj vnitřek, matko, miluji tě v tvém loži jezerních panen. Schodišti, jež jsem již kdysi viděl, zachytávají se na každém stupni, rozhrnuje před sebou tvé oči, stoupám až k tvému hlasu, rozpadlému dnes jako stará pálená hlína. Tak jsem tě miloval, mučitelko, neumru bez ještě posledního setkání s tebou. Ve velikých komnatách bez oken, v nichž se procházím každé noci se svou milenkou, probouzenou větrem, jenž v nich neustále tajemně vzniká i umírá, otevírám stále nové dveře hrůzy, jež mne jednou, dříve nebo později, přivedou až k tobě, do doby, kdy jsem byl malou dívkou, jejíž bezpečí nebylo dosud porušeno žádným trestem. Pácidlem svých úst vezmu si tě, navždy otevru tvé ruce a tvé vlasy, které probodám jehlicemi, stříbrnými, aby nerezavěly krví, zahrady mého otce. A přicházím k tobě stále blíže, chutnám lodyhu šilenství vyrůstající mi z úst, budu jednou šlapat zuřivě tento květ a pak jej pojídat v pokoře rozkoše, již dobře znám, neboť často jsem si představoval, jak jsem vražděn, nebo zbavován pohlaví, což je konečně totéž. Již zítra nebo pozítří ohnu prst, abych zaklepal na tvé oči, jimiž vstoupím do další nudy, neboť zítra je také den.

Posléze vstoupili do velké síně, jež bývala patrně obrazárnou. Byla v ní žena s rudými vlasy, s vlasy jako oheň ve snech o menstrua-ci, v nocích, kdy muži se děsí, vylekáni těmi překrásnými vzpomínkami z prvního mládí, jejichž příkazy dodaly církvi nejčistší světce, kdy chtějí býti pyromany a sní o tom, státi se dívkou, jejíž pohlaví je přece tak dovolené a nezávazné.

Krvácějící den ode dne stále silněji, ležela na jednom z těch podivuhodných obrazů renesance nemajících hodnoty mimo posvátnou hrůzu, již budí svým smutkem a otázkou „proč“, poprvé tehdy opět otevřenou pro dogmatiky ontologie volající: Proč žítí, nepracujeme-li!

„Je to to, co bylo předpověděno v knihách,“ řekla Kateřina, spatřivši ji. Je to mizerná hadačka karet, nebo kurtizána Benátek či Florencie a je jí jedno, čím se tu staneme, ačkoli vypadá, jako by číhala na satisfakci, bez níž nemůže zemřít. Škrábala obraz svými nehty, ale lak nepovoloval, a kde se jí podařilo rozchlípiti plátno, spojovalo se opět v tkáň takřka neporušenou. Konečně stáhla rukou slunce, aby

se jí lépe podívala do tváře, ale žena vidouc černou květinu, zavřela oči, chvějíc víčky a řasami.

VI.

Ulice, prázdné kavárny, cizí ženy a počasí. Denní ceremoniáři mého zbytečného a zavrženíhodného potulování. Nakolik jsou oprávněni posuzovati můj život? Nikdo z nich neproniká přece do mého pokoje, kde píši nezávisle na nich a pokud možno proti nim. Jsem stále jejich zapřisáhlým a rozeným odpůrcem, a jestliže mi nejsou, jako poezie, mým velkým životním nepřitelem, s nímž musím k zachování života zápasiti, dokud mne nezabije, jsou naopak protivníky kluzkými a neupřímnými, napadající mne vystavováním na odiv své souvislosti se mnou vždy ve chvílích, kdy jsem úplně bezbranný vůči jejich ironiím a poznámkám. Neboť glosují v těchto chvílích celé mé chování, jež se jim nikdy nezdá. Pokládají mne v hloubi své němosti za zbytečného a zcela neomaleně mi to čas od času dávají najevo. Jakou mám cenu? Ani společnost, ani poezie, ani má milenka mi neodpovídá. Jejich mlčení prokazující má provinění je nejstrašnějším symptomem mého století. Co je mým tajným zločinem, že musím hledati svou cenu v onom vřetenku času, jimž je můj život? V tom nejméně zřetelném, co znám? Proč mezi jednotlivými válkami jsme trestáni hledáním zdůvodnění své existence? Máme-li již býti dobyt看em na jatky války nebo fašistické civilizace, proč nás nezabaví sebe samých, neboť my už nemůžeme unésti hanbu a stud své zbytečnosti, kámen onoho proč, jež znehodnocuje předem naši lásku, touhu i nenávisť kromě nenávisti k nám samým.

Nemohu nenávidět společnost bez stupňování svého pocitu méněcennosti, neboť mi ukazují, jak šťastni jsou tamti druzí, jejichž život je pracovitý a nediskutovatelný!

Nemohu milovati bez stupňování svého pocitu osamocení, neboť právě v lásce žijeme a cítíme každý zvlášť svou poezii a musí mne vždy naplňovati zoufalstvím, zůstávám-li před osobou, jež si sebe promítá do mne, stále stejně bezbranný v zápase se svým vlastním smyslem.

A nemohu toužit po ničem bez stupňování svého zhnusení, neboť všechny mé touhy jsou marně a svéhlavě opakovanými pokusy o únik před sebou samým.

Nemůžeme se opíjet díky našim otcům, po nichž jsme zdědili tak vysoký stupeň imunity, že všechny jejich alkoholy jsou pro nás slabé. Když vytáhli s velkým povykem zátku od lahve s poezií, namísto co by ji byli vydestilovali v ochromující sociální jed, nechali ji s ležérností pijáků vyvětrat. A vy, pane Bretone, obracíte-li se dnes tváří k humanismu, jste strašák do zelí a nezodpovědný pozér! Tato doba a tato svoboda nebudou vybojovány na základě humanismu. Duchů od devatenáctého století tak nezávazně vyvolávaných se nezbavíte tím, že je budete zařikávat, nýbrž jedině jejich materializací. Nemůže dnes být poezie jediného kladu, jediného kousku krásna či lásky, eluardovské idyly a automatického uspávání. Je jediná poezie negace, nikoli však negace konstatující, ale konstruující, negace spravedlnosti, života, štěstí, lásky, povinnosti a hodnoty, *jež jsouc negací negace devatenáctého století, je novou otevřenou hegelovskou tezí*. Jsme přivedeni do situace, kdy se už nemůžeme vyrovnati se životem na platformě naší současnosti. A budeme stát mimo právě tím, že se stavíme nekompromisně do pozic světa, jež chceme míti roku 2000, a budeme podminovávat loď, na níž všichni společně plujeme. Pasivita existencialismu, jenž je ve svých důsledcích bezradným přítakáním světu, v němž se nedá žít, je stejně odporná jako sovětská mytologie pracovní povinnosti, jež má být uspávacím prostředkem „příliš probuzeného“ lidského vědomí. *Katastrofa* tohoto vědomí je silou, jež zpřetrhá všechny vazby morálky, povinnosti a pořádku dnešní společnosti. A přivoditi tuto katastrofu je alespoň na jednom úseku funkcí literatury a umění ve věku fašismu.

VII.

Dlouho jsme procházeli parkem, cestami zachumlanými do rukávníků mokrého listí, poprvé se nechtějící starati o čas. Veliké černé květiny, stromy zpola sesuté a studně otevřená jako ryba nás

poděsily. Po dlouhé hodiny zpíval nezřetelný pták kdesi, kde jsme ho neviděli. Začala se šířit vůně spalovaných konvalinek. Blížil se čas, před nímž nás staré knihy varovaly. Neodvážili jsme se již podruhé přiblížit k obrazu, na němž se žena snad někdy smála, někdy křičela a někdy dokonce sestupovala dolů, aby se, sedíc na okenním rámu, dívala nikdy nic nevyjadřujícíma očima na ohně zažíhané na vzdálených planinách, nesoucí pozdravy deště, jak jsme ji jednou viděli, s hlavou zvrácenou dozadu, jako by se jí na vzácný okamžik vrátil zvířecí čich našich předků, jež barvení samiček svou vůní ještě více bestializovalo, dříve než se po přesunutí dominantní funkce čichu na zrak stalo prvním primátům druhu homo sapiens pro své jiné vlastnosti odporným, a proto tabuistickým.

A na stráni zdaleka viditelné v agonii slunce, jež se smršťovalo a rozšiřovalo jakoby stahováním tepen, jejichž krvácení naplňuje lepkavostí vůni páry stoupající údolím otevřeným k řece jako klín svíraný touhou velice neklidných dívek, jejichž panenská lůžka se mění v kilometry tekoucí vody za nocí, v nichž nastupují do ohnivých kočárů, vyrůstala květina měsíce chvějící se nervózně v záchvatech svého každodenního zrození, obestřena ještě pižmem klína a stehen, zpola zahalena vlahým oparem matečního lůžka.

Stál jsem na veliké hlásce tmy, za mými zády prodíraly se kupředu zástupy nahých hrdlořezů, tak úžasných nad naším ložem, kam se ukládáme k jejich obrázce. Konečně vlčice, jež se mi dosud choulila mezi nohama, podrážděna sfoukla poslední kahánek šera. V tu dobu ožívuje zahrada, vypařující za tmy své vlahé miasmy, postavami nelidského charakteru. Je nebezpečné přebývat po západu slunce v tomto předměstí spánku. Ze země vyrážejí bílé a chladné ruce, svítící na cestu černému měsíci, jenž se skrývá před zraky živých vždy po čtrnáct nocí, v nichž po rituální vraždě nabývá znovu svou mužskou vlastnost.

Při první bráně vítr rozskřípl železné dveře zavřené v těžkých veřejích. Z otevřeného hrobu zavanula podivná něžná vůně, vůně dozrávajících matek, spících nznak s rozhozenými údy, v jejichž snech se jim neustále prolamuje podlaha pod nohama. Stromy tančily

kolem nás, dotýkající se svými rukama, strhávající své listí, svou kůru, která pukala, jako se odchlípují rty.

VIII.

Pláč nožiček dotýkaných sněhem nerozehřeje ani nejtropičtější děšť prstů bubnujících po nártu, ani rozkoše, jež se nebezpečně snaží pohltiti chodidlo až po kotník. Když se nohy potí, je dobré je olizovati. Kotníky jsou kůstky v hrdle nebo podivně postavená ňadra. A ňadra selských dívek jsou vždy tvrdá a trochu oprýskaná větrem. Jejich bradavky jsou vždy v pozoru jako těla Amazonek. A jejich klín, to není to tabernákulum za dvanácti chrámovými oponami, to je obětiště pohanů pod širým nebem, kde jediná naše řeč je ano ano, ne ne. Jejich úsměvy, široké podle stejného zákona, jenž vytváří rozčáplost kraviců, vzbuzují ty nejzdravější sadistické potře[by] a není pochyby, že ony budou odpovídati stejným, neboť denní zacházení s dobyt看 jim poskytuje dokonalou suverenitu ve styku s milenci. Jejich rty jsou tvrdé jako jejich ruce. Pracují jimi stejně obratně. Jsou to dokonalé samice, a proto je jen jediná obava ze styku s nimi, že po aktu nás budou kastrovat. Nejvíce ze všech žen se blíží oněm pavoučím samičkám, jejichž lidský ekvivalent je vrozeným strachem a nesplnitelnou touhou všech mužů, kteří byli trochu přiskřípnuti matčinou pánví při východu z dělohy. Neboť jak jinak bylo by přišlo na svět šílenství? Tyto dívky možno přivazovati k postelím, napínati do oblouku, bičovati a vkusovati se jim do pohlaví, neboť jakkoli se jejich víčka chvějí a jejich kůže se zalévá krví, stačí pohled na jejich nádherná, drsná, a přece citlivá chodidla, jimiž nás budou drtiti v klíně, abychom porozuměli jejich неотřesitelnému klidu a přišerné přírodní vášnivosti, s níž reagují na svá rozbodaná ňadra a na klín rozedraný k neupotřebení. Jejich nohy zdají se mi býti věčnými emblémy matriarchátu, jak svým nevysvětlitelným tvarem, tak i funkcí, již provádějí. Mám je rád u všech, když bosé přecházejí kalužiny, hnojiště a štěrkovanou cestu, a když nacházím pak svým jazykem, vzrušeným jako milenka při incestu, neboť toto chodidlo je

jeho velkým otcem, který jen ve své tajemné dobrotivosti dovoluje mu tyto projevy šílené úcty stejně tak, jako posílá syna na smrt, kaménky vtištěné do kůže paty či stébla slámy a trusu mezi jejími prsty, neboť tyto nečistoty se mi zdají býti větší intimitou, a proto mne naplňují větší rozkoší než nečistoty, jež tak zvědavě nalézáme svými ústy v jejich klíně. Miluji je pevně a rozšláplé jako nohy mužů, jež předčí svou silou a surovostí. Jejich majitelky jsou schopny oddávat se denně libovolnému počtu mužů, aniž by proto byly kdykoli poraženy a aniž by přestávaly být pannami. Muž vždy podléhá a vždy znovu umírá při koitu, krvácí ejakulát z otevřených vnitřností a dále již ve své nemohoucnosti nezasluhuje, než aby mu byla utata hlava. Normální muž nedovede si představití onu mentalitu nezvratitelné životní jistoty a necitelnosti, jež přese všechny zjemnělosti kultury a individuální pohlavní lásky jsou neustále přirozeným samičím prerogativem, vznikajícím z toho, čehož rozkoš, ležící mezi rozkoší otěhotnění a smrti, žádný muž, ani invertovaný, nedovede chápati, když dáváme do svého těla fyzicky vnikati jinou bytost, jež nás změní k životu a již my vyčerpáme k smrti. Neboť ubohost samce po koitu je odpuzující, ať nám to naše milenky zakrývají se sebe laskavější tolerancí. Sexuální vzrušení zažívají oba partneři stejně, ale zatímco pro muže je stále obnovovaným umíráním, je pro dívku, a zvláště pro onu dívku z mého rodu, milenku blesků a rozvalin, způsobem, jímž se neustále přesvědčuje o své neporušitelnosti.

IX.

Život vždy má smysl a vždy nemá smysl, což se navzájem nemůže vylučovat. A dokonce jeho cena, smysl a účel jsou dány tím, že ani ceny, ani smyslu, ani účelu nemá, neboť přese vši snahu nasadití naši touze a naší těkavé bezúčelnosti náhubek ontologie ztroskotávají všechny pokusy o jeho kladné, aktivní definování na jeho absurdní a nevysvětlitelné danosti, na faktu našeho zrození, jež je proti naší vůli a jež nelze nikterak a posteriori podvodně zdůvodňovat, jak je to možné v intelektuálních machinacích o našem významu

a konci. Je možné oktrojovati mi, *proč* mám žít a *proč* mám zemřít. Je nemožné vnutiti mi závazná naučení, jak to, že žiji, a vřaditi je do posloupnosti ostatních kategorických imperativů. Nebylo to z mé vůle a s mým svolením, že jsem se narodil, a proto mám nezadatelné právo negovat, pokud je to jen trochu možné, nutnosti, do nichž jsem se narodil, a to do té míry, do jaké je uznám za pro mne nepřijemné. Nikdo mne z toho titulu, že se mnou od mého početí bylo zacházeno jako s věcí, ještě nedonutí uvěřit, že to bylo proto, abych se spasil pro posmrtnou existenci nebo práci, jež je jakýmsi posvátným a posvěcujícím předurčením. Toto absolutní monstrum Práce je zde patrně onou silou, jež mne vyvolala v život, stejně jako jí měl býti Bůh, jenž od počátku stvoření až do posledního soudu zkalkuloval všechna zrození a disponuje jimi, byl pro ně všechna lartpoulartistickým zúčelením.

Jen tehdy, uznávám-li zbytečnost a bezúčelnost života, mohu nalézt jeho smysl, který není apriorní, ani ontologický, nýbrž lidský, tj. k našemu úzu a k našemu obrazu, smysl, jež má pro vědomou a myslící jednotku, smysl, jež oktrojuji jemu, a ne jenž je jím oktrojován mně. Smysl zbytečného, luxusního předmětu, předmětu, jehož funkce nespočívá v jeho utilitárnosti, ale v jeho příjemnosti, zajímavosti, či v našem emotivním vztahu k němu. Jedině pak můžeme chápat život jako to, čím jej můžeme vytvořit: Gesamtkunstwerk. Bylo napsáno, že poezii budou dělat všichni. To znamená žít všichni. My surrealisté, všichni, jimž ještě společnost nevyřvala mozek z hlavy, zahajujeme ohromnou internacionální stávkou proti spravedlnosti, dogmatice a fetišismu, jež popírají život v zájmu nás ochraňujícího Řádu. Jak dlouho nás bude ještě ochraňovat fašismus, když již dnes světová výrobní kapacita stačí k tomu, aby např. pracovní doba byla jen tři hodiny denně? Jak dlouho ještě bude ochraňovat naši mravnost a naši populaci, jestliže již dnes se může lidstvo konečně dostat z jejich přírodní primitivnosti? A jak dlouho ještě bude ochraňovati naše vědomí?

X.

Stáli jsme nad jámou několik metrů v průměru, jež začínala u hvězd na druhém konci obzoru. Hodlali jsme právě obejít tuto vzdálenost, když jakási šelma přeskočila přímo před námi. Vkročili jsme tedy bez obav do vzduchu. Choditi v něm je stejně příjemné jako jeti na loďce. Vlnil se pod námi neklidně a někdy se bořily naše nohy do něj jako do měkkého písku, poněkud ustupujícího pod naší vahou a naším dosud nejistým krokem. Přecházeli jsme podivné krajiny a všude jsme budili pozornost lidí, jež jsme potkávali na úzkých horských stezkách. Kateřina vlastníma rukama sázela vřes po obloze, která byla nyní po její pravé ruce. Dál a ještě dál hořel ve stepi oheň a bylo nám divné, že i tam může vznikat život. Dál a ještě dál ozývala se píseň, tak jako by si nějaké dítě udělalo harfu z kořenů mechů a přesliček, nebo ještě lépe z podhoubí země, jež je přece, jak bylo známo již středověkým alchymistům, připoutána kořeny ke dnu velikého oceánu. Dedukcí z toho, bylo by to patrné dítě ryb. Ale při mnohotvárnosti života v moři bylo by těžko říci kterých.

Svívalo a začal jsem již poznávat krajinu. Zdálo se mi, že i časová posloupnost bere za své. Neboť vše, co se tu od té doby změnilo, bylo opět pryč. Domy byly stejně rozbité jako v prvním roce po válce, jen lidé nemuseli zhubenět, neboť jsou od té doby sešlí dosud. Ale již mnozí se počali ohlížeti po Kateřině, kterou neznali, i bylo nutno ji ukrýti. Vzal jsem ji tedy za ruku a ona zmizela, držíc se mne a objevujíc se jen v oněch neprozřetelných okamžicích, kdy jsem se jí pustil, abych se něčeho dotkl rukou.

Snad odešla do těchto vysokých keřů, snad se utopila v řece, snad vystoupila na vysokou skálu, a nemoouc již zadržeti pohyb setrvačnosti, vešla až podati ruku měsíci. Snad stojí teď za záclonou každého z těchto domků, tak samotářských na zimomřivých rozcestích, kde se nikdo nezdrží ani na ten okamžik, aby si všiml ukazovatelů, stojí tam poněkud veselá, ale přece stejně smutná jako vždy, neboť si nemůže odříci napítí se onoho posledního podání ruky, kterou stále držím před sebou v naději, že ji přece jen jednou potkám v těchto místech, neboť i je-li dnes nucena žít za poněkud méně svobodných

podmínek jinde, přece jen alespoň jedna z nocí v roce je ta, o níž vyprávějí děti a stařeny, kdy totiž potkáváme strašidla. A je-li již zabita, je tato možnost ještě pravděpodobnější. Asi právě přijíždí vlakem, který jede kolem na stráni, stojíc na chodbičce a snažíc se mne uvidět, až se mezi stromy objeví ten úzký pramének vlasů, po němž mne pozná. Nutno již jen chvíli počkati a přijde sama, neomlouvajíc se za své zpoždění, neboť je to zbytečné. Zítra zde stejně nebude. A její kroky je slyšeti již od rohu, na němž se mění předměstí v pole. Vysílá dopředu svůj hlas, spěchá. Sem již nepříjde nikdo s pravidly hry. Zde hrajeme, já a má milenka, mariáš bez pravidel. Její vlasy se obtáčejí kolem komínů, takže se zdá, že se z nich kouří. Její vůně zdá se napodobovati vítr. To, co chrastí v trávě, to nejsou jepice nebo mýry, to je její pravidelný dech, je zadýchána od běhu a trochu se potí. Je jasné, že jsme něco provedli, trestali-li nás, snad se to nebude opakovat, políbíme-li se? Postoupím ještě několik kroků kupředu a již cítím mlhu na svých ústech. Je okořeněná hvězdami a chutná jako víno. Když je noc nejtemnější, bije její srdce dvanáctkrát. Pak mrtvou vždy ji kladu do řeky, aby ji voda odnesla. Pluje pod mosty vztyčena jako smích, a kdo ji zahlédne, leká se toho smíchu, jde městy jako mrtvá, nadýmala krysa, je velký mor někde nahoře, kde se válčí, je zdravena hlasitým vítáním, nese-li ji řeka krajinou, jíž jsou neznáma lidská obydlí, dál k moři, kde odlétající ptáci odnášejí její zpěv na jih. Tam, kudy jindy putují utopenci, pluje teď vstupujíc do vln.

Upínají se na ni kolonie sasanek, řas a korýšů, je sídlištěm racků a sluk, jež v jejích hlubokých nadrech nacházejí místo k páření, a pluje dále, prorážejíc příbojem jako lodní stěžň, s rukama jako s ráhnovím již osekáným a s hlavou, na níž kdysi vlála admirálská vlajka.

Jedni budou umíratí morem, druzí budou vstávatí z kostnic. Ti, které civilizace vůbec neměla právo soudit, vrátí se i z hrobu, aby opět veleli svým Buchenwaldům. A jednoho dne, v noci, až znenadání přijdu opět zpět, dříve než poznám lomikámen stráni, potkám tě, ani netuše, zda jsi odešla do těchto vysokých keřů, utopila se v řece, či snad vystoupila až na vysokou skálu, a neschopna již zdržeti pohyb setrvačnosti, vešla až podati ruku měsíci.

VYSVĚTLIVKY

I/ 2000

- 8 **Co je mým principem?** — citováno z Masarykovy knihy *Otázka sociální. Základy marxismu sociologické a filosofické*, Praha, Jan Laichter 1898, kde v kapitole „Materialism historický“ ve trochu jiném znění (s. 31, pozn. 1): „Co je mým principem? Ego a Alter Ego, ‚egoismus‘ a ‚kommunismus‘, neboť oba tak jsou nerozlučný jako hlava a srdce. Bez egoismu nemáš hlavy, bez kommunismu nemáš srdce.“ ([*Werke*] II, s. 413); TGM citoval (a pravděpodobně sám přeložil) z Feuerbachových *Sämtliche Werke. Zweiter Band, Philosophische Kritiken und Grundsätze*, Leipzig, Otto Wigand 1846, kde vskutku na s. 413: „Was mein Princip ist? Ego und Alter Ego ‚Egoismus‘ und ‚Communismus‘, denn beide sind so unzertrennlich, als Kopf und Herz. Ohne Egoismus hast Du keinen Kopf, und ohne Communismus kein Herz.“ (jde o pasáž ze závěru spisu *Fragmente zur Charakteristik meines philosophischen Curriculum vitae*, 1822)
- 9 **Chronos** — v řecké mytologii Kronos, posléze jen na základě slovní podobnosti ztotožňován s Chronem („čas“); jeden z titánů, který vykleštil svého otce Úrana, stal se pánem světa a s vlastní sestrou Rheiou měl děti Hestii, Démétér, Héro, Háda a Poseidona: ty všechny pozřel, neboť se bál, že jeho osud bude stejný jako osud jeho otce; když jeho poslední syn Zeus dospěl, donutil ho vyzvrátit všechny své sourozence, pak s ním deset let bojoval, nakonec ho svrhl do Tartaru a sám se stal vládcem pokolení bohů
- 11 **nevlastní otec** [Honzý K.] — míněn dr. Evžen Klinger (1906–1981), od roku 1934 druh Mileny Jesenské, komunistický žurnalista, 1937 z KSČ

vyloučen jakožto tzv. trockista; v letech 1939–1945 v Británii v exilovém MZV, 1947 vedoucím úseku M3 na MZV, 1948 vedoucím zpravodajského odboru MZV, od března 1948 až do zatčení vedl zpravodajský odbor MZV, v září 1949 zatčen, až do června 1952 ve vazbě, pak obžalován z údajného vyzvědačství a ve vykonstruovaném politickém procesu odsouzen na 7 let, 1956 propuštěn a 1957 získán pro spolupráci s StB; po svém propuštění pracoval jako překladatel, v šedesátých letech ředitelem Státního zdravotnického nakladatelství; o Klingerově údajném odvěcení do SSSR v roce 1949 se nepodařilo nic zjistit a pro údaje o procesu s ním a o jeho věznění v letech 1952–1956 chybějí v archivu ABS doklady

- 11 **Honza K.** — dále v textu jako „má přítelkyně“, „Honza“ aj.: Jana „Honza“ Krejcarová (1928–1981), v letech 1947–1948 provdaná Fischlová, v lednu 1951 se provdala za Miloše Černého, rozvedeni zřejmě v roce 1965, své publikace v šedesátých letech vydávala pod jménem Jana Černá; později ještě třikrát vdaná; dcera Mileny Jesenské a Jaromíra Krejcara

Leninovy Filozofické tetradu — *Filozofické sešity*, vydány z Leninovy pozůstalosti

dceru arch. [Jaromíra Krejcara] — Jaromír Krejcar (1895–1950, Londýn), architekt, zastánce a spolutvůrce architektonického funkcionalismu, purismu a principů Bauhausu, člen Devětsilu, za druhé světové války v Londýně, v letech 1946–1948 na VUT v Brně, pak opět do exilu do Británie; s první ženou Jiřinou Buckovou měl syna Jaromíra, s druhou ženou Milenou Jesenskou měl dceru Janu „Honzu“, jeho třetí ženou byla Lotyška Riva (Rivka, Reveka) Chozak (Chozjak, Chozáková, Hozáková, Hozová)

dřívějšího Corbusierova spolupracovníka, nyní emigranta v Londýně — Le Corbusier, vlastním jménem Charles-Édouard Jeanneret (1887–1965), architekt, urbanista a teoretik švýcarského původu, tvůrce koncepce konstruktivismu, funkcionalismu, moderního urbanismu, jedna z nejvýznačnějších osobností moderní architektury

- 12 **V Praze bylo středisko marxistické činnosti kolem [Záviše Kalandry]** — Záviš Kalandra (10. 11. 1902 – 27. 6. 1950), historik, žurnalista, popravený na základě rozsudku ve vykonstruovaném procesu s Miladou Horákovou a spol., který se konal ve dnech 31. 5. – 8. 6. 1950; Kalandra byl od roku 1923 členem KSČ, vyloučen v roce 1936 za to,

že psal o moskevských procesech jako vykonstruovaných, zinsceno-
vaných, že Stalin nastolil byrokratický režim, zradil světovou revoluci
a v moskevských procesech dal zlikvidovat všechny staré bolševiky
a původní revolucionáře; ve svém periodiku *Proletář*, které po svém
vyloučení založil, se hlásil k Trockého IV. internacionále, i když i vůči
ní měl kritické výhrady; v letech 1939–1945 vězněn v koncentračních
táborech v Sachsenhausenu, Flossenbürgu a Ravensbrücku, po válce
spolupracoval se sociálními demokraty a s národními socialisty, vydal
knihu *České pohanství* (1947), 7. 11. 1949 byl v bytě svého švagra
Arnošta Ungára identifikován StB a v noci z 8. na 9. 11. zatčen; Ka-
landrovou manželkou byla Ludmila Rambousková, přezdívaná „Láček“
(1899–1952); v deníkovém rkp. záznamu Fišera-Bondyho datovaném
„10. XI. 49 čtvrtek 21.00“ stojí: „V úterý [8. 11.] jsem ráno šel k Závišovi.
Obědval jsem s ním ve Vegertárce, Záviš mi dal opět 50 Kčs a pak jsem
jel na schůzku s Obrtelem. [...] Ve středu [9. 11.] jsem šel za Puchmert-
lem. Slíbil intervenovat a mně opatřit dekunk. Měl jsem s ním novou
schůzku v ½ 1. Šel jsem zatím k Závišovi, ale na nám. Republiky jsem
potkal Lídu [Ludmilu Rambouskovou]. Byla úplně klidná, energická, ba
téměř veselá. Záviš byl zatčen v úterý v noci, když se vraceli s večere
s Chalupeckým. Nemám tam chodit, Lída přijde k nám (právě prý k nám
jela, aby mne varovala) [...]“; v předchozím záznamu s datací „7. XI. 49
pondělí 24.00“: „Dnes ráno jsem jel k Závišovi, neboť je potřebí osoby,
jež zaměřivši se na ni, by Honzu [Janu Krejcarovou] vyreklamovala.
Řekl jsem Závišovi plnou pravdu o přítomném i minulém [...], avšak
Záviš viděl několik komplikací. Shodli jsme se na zatelefonování Jožce
[zřejmě Josefíně „Jožce“ Nevařilové, družce Karla Teigeho] a Obrtelovi,
na vyhledání advokáta a na odpoledním odjezdu. Záviš, který odešel
telefonovat k Ungarovi, okamžitě se vrátil. Ungar byl právě zatýkán.
Láček [Ludmila Rambousková] div že nezačal panikařit. Se Závišovy
momentální pomoci sešlo. Dali mi ještě pro Honzu teplé prádlo, Záviš
šel se mnou na oběd, dal mi 50 Kčs a vyexpedoval samotného za Jožkou
a Obrtelem [...]“

mimo jiné také na [.....] — autor se ve svých deníkových záznamech
zmiňuje o tom, že stran zadržení Jany Krejcarové žádal tehdy o in-
tervenci mj. Jana Wericha, ale charakteristika nejmenované osoby by
spíše odpovídala Adolfu Hoffmeisterovi (on a Karel Teige byli svědky
na svatbě Mileny Jesenské s Jaromírem Krejcarem, byli jejich rodinnými

- přáteli, snad takto lze vysvětlit zmínku o „vzdáleném příbuzném“, Hoffmeister byl ve třicátých letech druhem Staši Jílovské); Hoffmeister také po návratu z exilu USA vstoupil do KSČ a byl jejím „aktivistou“, ovšem nebyl „divadelníkem“, byť součástí jeho tvorby byly i scénické návrhy a dekorace; ovšemže v roce 1949 byl stále nejznámějším „bývalým českým avantgardním divadelníkem“ E. F. Burian, jehož díla si Bondy vážil, ale i vzhledem k tomu, v jaké souvislosti se autor o Burianovi zmiňuje níže, lze pokládat jakýkoli jejich osobní kontakt za vyloučený (Burian také nebyl za války v americkém exilu, ale v koncentračním táboře)
- 13 **Jan Štern** — (1924–2012), český novinář, kritik a básník; do 1952 dogmatický stalinista (byl redaktorem *Tvorby*), pak v důsledku přímé Gottwaldovy intervence vyhozen; v šedesátých letech se jakožto redaktor deníku *Práce* zapojil do liberalizačního proudu v KSČ, v roce 1968 jedním z exponentů Pražského jara; v sedmdesátých a osmdesátých letech publikoval v samizdatu a psal též pro exilová periodika, zejména pro *Listy* (pod pseudonymem Bohemicus), Chartu 77 podepsal v roce 1985 a v roce 1986 se stal jedním z jejích mluvčích, jeho první manželkou byla spisovatelka Eva Sílová (později provdaná Kantůrková) aby se nebyl obával každého jeho příštího článku — Šternův článek „Hnízdo kulturní reakce“ vyšel v týdeníku *Tvorba* 10. 8. 1949, č. 32, s. 761–763; Šternova článková bibliografie však neeviduje žádný jeho článek s titulem „Více ostražitosti“, ovšem jeho článků s takovýmto tématem je z roku 1949 několik, např. článek „Na stráži proti zradě“, in *Tvorba* 12. 10. 1949, č. 41, s. 965–967 (zde zejména poslední část s podtitulkem „Co to znamená: zvýšit bdělost“)
- odebrali do bytu dr. [Ungára]** — MUDr. Arnošt Ungár (1906–1972), Kalandrův švagr, odsouzen Státním soudem v Praze dne 7. 12. 1951 k trestu odnětí svobody v trvání 2 roků; proti rozsudku nepodal odvolání, výkon trestu byl pokrytý vazbou v době od 7. 11. 1949 do 7. 12. 1951 (údaje z archiválií Národního archivu v Praze, sp. zn. 7 Ts I 37/51)
- dr. [Oldřich Pecl]** — popraven 27. 6. 1950 v Praze ve věznici Pankrác, na gymnáziu spolužák Závěše Kalandry, jeho celoživotní přítel, právník, podnikatel, člen protikomunistické opozice a oběť justiční vraždy, po únorovém převratu zařazen do politického procesu s Miladou Horákovou a v roce 1950 odsouzen k trestu smrti
- dr. [Libuše Jíchová-Šedivá]** — psychiatra, v letech 1943–1945 manželka Bohuslava Šedivého, podruhé provdaná Richterová

velitele Státní bezpečnosti soudruha Šedivého — Mjr. SNB Bohuslav Šedivý, 1939–1940 a 1944–1945 vězněn Gestapem (člen ilegální organizace R-3), od 1. 1. 1949 do 15. 10. 1949 velitel KV-StB Praha, v roce 1950 z SNB propuštěn za to, že „udržoval styky s trockisty Ungárem a Weilem a těmto napomáhal [...] měl styk na jugoslávské vyslanectví [...] napomáhal nepřátelům našeho zřízení“ [z „Vyhodnocení materiálu k osobě Šedivý Bohuslav, nar. 27. X. 1914 v Praze [...] Ministerstvo vnitra / IV. správa, 4. odbor / dne 18. února 1960“]; v charakteristice jednotlivých „trockistů“ s datací „26. I. 1950“ mj. stojí: „Fišer Zbyněk / posluchač VŠPS, nar. 20. 1. 1930. Fišer se přes Karla Teige seznámil s Závišem Kalandrou v létě 1948. Fišer chtěl provést školení skupiny trockistů – surrealistů ve škole, a žádal Kalandru, aby učinil přednášku na téma ‚Lenin, Stalin, Trocký a historický materialismus‘ (Kalandra údajně odmítl). Fišer navštívil Kalandru několikrát v bytě.“; v archiválii „Ze spisu Evžen Klinger do str. 359 / Z vyhodnocení E. Klintera [...]“, které bylo vyhotoveno 4. listopadu 1949“ je v souvislosti se Šedivým též zmínka o Krejcarové: „Ungár v přítomnosti Klintera a Kubíka ptal se Šedivého co by se dalo dělat s Janou Fischlovou-Krejcarovou. Šedivý si poznamenal jméno a řekl, že ji bude možno dát do TNP nebo zavřít pro potulku“ [citováno dle různých archiválií z Archivu bezpečnostních složek, sign. 3711/14 a sign. 305 737-4 (Trockisté a trockistické skupiny)]

- 14 **portréty maršála Vorošilova** — viz poznámka ke s. 303
sovětským obrazem Svítání nad vlastní postavou Generalissimovou — s největší pravděpodobností jde o obraz Fjodora Savviče Šurpina *Jitro naší vlasti* (*Утро нашей Родины*) z roku 1949; viz např. https://artchive.ru/artists/64431~Shurpin/works/345468~Utro_nashej_rodiny
dr. [Vít Obrtel] — V. O. (1901–1988), architekt, knižní grafik, scénograf, básník, jeden z představitelů českého purismu a konstruktivismu v architektuře; 1941 vězněn v Terezíně, 1950 vyšetřován StB kvůli kontaktům s Karlem Teigem, podezřelý z inklinace k trockismu, od roku 1948 pracoval v projektovém podniku Stavoprojekt
potkal jsem hned po několika krocích [Záviš]ovu ženu — viz poznámka ke s. 12
- 15 **o masakru bukurešťské surrealistické skupiny** — Rumunská surrealistická skupina existovala v letech 1940–1947, založili ji básníci Gellu Naum a Gherasim Luca a jejími dalšími členy byli Virgil Teodorescu,

Paul Paun, Nadine Krainic a Dolfi Trost; za války nemohli rumunští surrealisté publikovat oficiálně, ale v letech 1945–1947 ano, vydali tehdy mj. i dva manifesty a spolupracovali s francouzskými surrealisty; skupina byla zakázána a rozpuštěna v roce 1947 a někteří její členové museli odejít do exilu

- 15 **ANO, A BUDU TO OPAKOVAT NE TISÍCKRÁT, ALE AŽ DO OCHRAPTĚNÍ** — výrok, resp. verš „A budu to opakovati tisíckrát“ pochází z básně Salvadora Dalího Kolébaná brožura brožovaná kolébka (v Nezvalově překladu dvakrát, byť v nepatrně jiném znění: „Ano, budu to opakovat tisíckrát“; viz např. Vítězslav Nezval: *Dílo XXXVI. Překlady II*, Praha, ČS 1984, s. 523–524)

André Gide píše dopis českým spisovatelům v emigraci — žádný takový dopis André Gidea (1869–1951) se bohužel nepodařilo najít, lze pokládat za vyloučené, že by něco takového vyšlo v československých periodikách na přelomu let 1949–1950

- 16 **Flajzar, Rozsypal, Roubík a Jeřábek** — Dr. Zdeněk Flajzar (* 9. 2. 1912; v některých dokumentech, např. v rozsudku z července 1950, psáno též Flajsar, ale sám, např. v dotazníku, jež musel rukopisně vyplnit při nástupu do věznice v Leopoldově 26. 3. 1952, psal své jméno se z; v některých archiváliích je zmiňován s blíže nespecifikovaným titulem „Dr.“, sám uvedl pouze, že studoval „práva a filosofii v Praze“, doktorský titul tedy zřejmě neměl), JUDr. František Rozsypal (* 14. 10. 1913), Jan Roubík (* 17. 9. 1914) a Ferdinand Jeřábek (* 22. 5. 1897) byli společně s bývalým předsedou spolku Jack London Club Rudolfem Nohou (* 12. 10. 1905) zatčeni v prosinci 1949 a Státním soudem v Praze v červenci 1950 odsouzeni ve vykonstruovaném politickém procesu za údajnou velezradu (tzv. zločinné spolčení, vyzrazení státního tajemství, vyzvědačství, vytvoření „protistátní trockistické skupiny“ napojené na skupinu Kalandrovu a na trockistickou čtvrtou internacionálu aj.) k trestu „těžkého žaláře“ na 18 let (Rozsypal), 16 let (Flajzar), 12 let (Jeřábek a Noha), 10 let (Roubík); Flajzar propuštěn na podmínku v roce 1956, Jeřábek propuštěn na podmínku v roce 1955, Roubík propuštěn po odpykání trestu v roce 1959, Noha propuštěn po odpykání trestu v roce 1961 a Rozsypal propuštěn v roce 1962 po obnoveném soudním řízení, jímž byl původní rozsudek zrušen jako nezákonný a stejně tak i původní rozsudky všech ostatních (údaje z Národního archivu ČR)

Dr. Ungár [...], dr. Klinger — MUDr. Arnošt Ungár a dr. Evžen Klinger (viz výše)

dr. Löbl — Evžen Löbl (1907-1987), souzen v procesu s Rudolfem Slánským v listopadu 1952, v němž odsouzen na doživotí; 1960 propuštěn, 1963 rehabilitován, po srpnové okupaci v roce 1968 emigroval do USA
šéfredaktor ústředního listu strany Rudého práva Nový — Vilém Nový (1904-1987), přední funkcionář KSČ, 1945-1949 člen ÚV, 1949 rovněž šéfredaktor *Rudého práva*; zatčen v listopadu 1949 společně s Milanem Reimanem (ten spáchal sebevraždu v cele v Ruzyni v prosinci 1949), vyloučen z KSČ, ve vykonstruovaném politickém procesu odsouzen a vězněn do roku 1954; ve vězení se stal konfidentem StB a po propuštění se brzy opět stal součástí nomenklatury KSČ

s bývalým ministrem zahraničí Clementisem — Vladimír Clementis byl v témže procesu jako Nový odsouzen k trestu smrti a popraven v Praze na Pankráci 3. 12. 1952

za procesem Rajkovým — László Rajk (1909-1949), maďarský ministr vnitra a zahraničních věcí, odsouzený ve vykonstruovaném procesu k trestu smrti a popraven

17 **hra o Kalandrově a Teigehe vlastizradě nazvaná Pařeniště** — Burianova hra *Pařeniště* byla uvedena na scénu 15. září 1950

básně o Kalandrově odstrašujícím příkladu — zmíněné básně se nepodařilo dohledat, ale o tom, že podobné texty skutečně existovaly, se zmiňuje Petr Steiner v knize *Lustrování literatury. Česká fikce v politickém kontextu* (Praha, NLN 2002); v souvislosti s procesem s Rudolfem Slánským (1952) Steiner cituje texty Heleny Sajnerové, Dominika Tatarky, Ivana Skály, Josefa Urválka a Zdeňka Nejedlého, z nichž první tři jmenovaní by teoreticky byli schopni psát i ve verších: „Ti [Slánský a spol.] byli nazýváni mj. ‚štěnicemi sajícími lidskou krev‘, ‚netvory z kloaky‘, ‚špinavým klubkem zmijí‘, ‚ohavnou hlízou zrady, která musí být vypálena až ke koření‘, ‚řředem, který musí být vyříznut.“ (s. 213 a 223)

s bývalým vedoucím čs. Komsomolu Milošem Synkem — Miloš Synek (* 8. 11. 1917), ve vazbě od listopadu 1949, v říjnu 1950 odsouzen dle zákona č. 231/1948 Sb. (tzv. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky), konkrétně dle § 8 - ohrožení obrany republiky, na 18 měsíců, na konci roku 1950 rozsudkem odvolacího soudu trest zvýšen na 5 a půl roku, v červnu 1951 po obnoveném soudním řízení propuštěn (údaje z Národního archivu ČR)

- 18 **Já se tam vrátím, já se tam musím vrátit** — Halasova báseň v próze *Já se tam vrátím...* (1939) začíná slovy: „Až jednou na velikém sněmu ptačím v čase mezi skřivánkem a sovou bude jednohlasně přištěbetáno jaro, já se tam vrátím! Zatím vábím a chytám na vějíčky slov pěknost toho všeho tam u nás, ať se chytí, co se chytí. Ty můj kraji, ty mé bezpečí, ty má zatvrzelosti, ty má věčnosti. Tvá hlína, mnuta v prstech, voní po zetlelých vlasech dávno pohřbených tkalcovských dědů a báb a je přísahou mé krve. Ty můj kraji! Jsi tam, kde Vysočina nabírá dech a pole skládají slib chudoby.“ (in *Dílo Františka Halase III — A co básník*, Praha, ČS 1983, s. 35)
- 19 **sebevražda, Camusova „primární otázka vší filozofie“** — volná citace z Camusovy knihy *Mýtus o Sisyfovi*, která ovšem vyšla v češtině až v roce 1995: „Existuje pouze jeden opravdu závažný filozofický problém: to je sebevražda. Rozhodnout se, zda život stojí, nebo nestojí za to, abychom ho žili, znamená zodpovědět základní filozofickou otázku. Všechno ostatní, zda je trojrozměrný, zda duch má devět nebo dvanáct kategorií, je až druhotné.“ (in Albert Camus: *Mýtus o Sisyfovi*, překlad Dagmar Steinová, Praha, Svoboda 1995, s. 14); co se týče českých zdrojů, z nichž mohl autor v letech 1949–1950 čerpat, nabízí se zejména *První sešit o existencialismu* Václava Černého (1. a 2. vyd., Praha, Václav Petr 1948, s. 37–38): „Filosofové studovali dosud sebevraždu jako jev především společenský; uvědomme si, že tvář, kterou k nim sebevrah tázavě obrací, je tvář spíše metafysická. Camus první větou ‚Mythu Sisyfova‘ tvrdí, že krom sebevraždy není filozofických otázek opravdu vážných, neboť je-li co osou filosofie, je to jistě soud, stojí-li za to či nestojí-li žít. Sebevraždou člověk vrací životu urážku životní absurdity; luští a rozuzluje absurdno tím, že je s sebou strhává do téže smrti, tvrdě životu v tvář strašlivou potřebu člověka — životní sebeurčení, osobní smysl. Osobně ovýznamnit život bylo by tedy lze jen dobrovolným jeho odvržením. A poněvadž je sebevražda výrazem nepřemožitelné lidské vůle k tomu, vytvářet si vlastní cíle existenční a vytvářet existenci jako své dílo, jeví se tedy i jako akt tvůrčí, ba jediný skutečný tvůrčí akt životní.“
již v Engelsově větě, že svoboda je pochopená nutnost — volný citát z Engelsovy knihy *Anti-Dühring: Pana Evžena Dühringa převrat vědy* (1878): „Tato druhá definice svobody, která zcela bez ostychu vyvrací první, není také nic jiného, než krajní zploštění Hegelova pojetí. Hegel první správně vylíčil poměr svobody a nutnosti. Jemu je svoboda

pochopením nutnosti. „*Slepá* je nutnost, jen *pokud není pochopena*.“ Svoboda nespočívá ve vysněné nezávislosti na přírodních zákonech, nýbrž v poznání těchto zákonů a tím získané možnosti dát jim účinkovat podle plánu k určitým cílům. To platí jak o zákonech vnější přírody, tak o zákonech, které řídí tělesné i duševní bytí člověka samého — dvě třídy zákonů, jež můžeme oddělovat nanejvýš v představě, nikoli ve skutečnosti. Svobodou vůle se tedy nenazývá nic jiného než schopnost rozhodovat se se znalostí věci.“ (viz Engels: *Anti-Dühring*, překlad Ivan Hálek, Praha, Svoboda 1949, s. 100)

„**Krátce poté, jednou v neděli na břehu Marny** — autor citoval podle André Breton: *Spojité nádoby*, 1. vydání, Praha, S. V. U. Mánes 1934; ve 2. vydání, in Vítězslav Nezval: *Dílo XXXVI — Překlady*, ed. Milan Blahynka, Praha, ČS 1984, byl text překladu *Spojitych nádob* opraven podle originálu, citovaná pasáž zde na s. 313–314 a liší se drobně na několika místech (pasáž, kterou zde dáváme do hranatých závorek, Bondy vynechává a vynechávku naznačuje jen třemi tečkami): „Krátce poté, jednou v neděli na břehu Marny, byl jsem uchvácen závistí k lidem, kteří dřou celý týden, aby si šli jednoho dne zadovážet na kousku zeleně, ovšem, bude-li hezky. Představoval jsem si bez jakékoli ironie, co nerozlučitelného a prostého je asi poutá. Jednoho dne vyvolili se ledabyle navzájem po dvou a nebylo vůbec proč se opouštět. Ani z jedné, ani z druhé strany žádná postranní myšlenka, aby to skončilo. Jejich každodenními událostmi byly záležitosti dílny, kanceláře, pěkná látka, návrh na výlet, film. Oblékali a svlékali hezké i ošklivé děti. Jistěže věc měla také háček, takže oplakávali to či ono, ale život vynašel zase prostředky. Ustaloval se, masivní, trošinku produktivní, avšak alespoň *nediskutovatelný*. [A to vše se vrhalo před mýma očima do proudů Marny, radostně z ní vystupovalo, nabývalo sil k dalšímu žití. Potřeba rozumět trochu světu, snaha odlišovat se od ostatních lidí, naděje pomoci při řešení nerozřešené věci, tento současně podněcující i šálivý činitel se rozhodně bránil zasáhnout do rozpočtu. Přece jen pro tyto lidi jsou jahody v lese!] Bylo jistě příliš pozdě snažit se přizpůsobiti se jejich osudu, ale jak nepřipustit, že byli až do určitého stupně favorizováni?“

ke Camusovým mýtům o Sisyfovi — Albert Camus: esej *Le Mythe de Sisyphe* (1942), česky vyšel s názvem *Mýtus o Sisyfovi* až v roce 1995 v překladu Dagmar Steinové

- 20 „To, co je v jedné oblasti přijímáno svobodně za pravdivé — viz poznámku k citaci z Bretona výše (ve vydání *Spojitéch nádob* z roku 1984 je ve stejném znění na s. 343)
- 24 **Nemůže dnes být poezie jediného kladu [...]** — v této pasáži autor ve zkratce vyjadřuje své umělecké přesvědčení, svého druhu literární program, jemuž v jádře zůstal věrný po celý život